

บทที่ 3

วิธีดำเนินการวิจัย

การศึกษาครั้งนี้เป็นการศึกษาถึงกระบวนการมีส่วนร่วมในชมรมผู้สูงอายุบ้านป่าขาม ผู้วิจัยได้เข้าไปสัมผัสและทำความเข้าใจในปรากฏการณ์ต่าง ๆ ด้วยตนเองเพื่อให้มองเห็นภาพรวม (Holistic) ของกระบวนการดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ ที่มีความต่อเนื่องสัมพันธ์กัน ซึ่งสามารถนำสิ่งที่พบเห็นมาอธิบายถึงประเด็นที่ผู้วิจัยมุ่งที่จะศึกษาได้อย่างละเอียดและสมบูรณ์ตามวัตถุประสงค์ของการวิจัยที่ตั้งไว้ ผู้วิจัยได้กำหนดแหล่งข้อมูลซึ่งครอบคลุมในเรื่องของพื้นที่โดยการศึกษา เอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง กำหนดขอบเขตเนื้อหาและประชากรที่ศึกษา กำหนดเครื่องมือที่ใช้ในการศึกษาวิจัย กำหนดวิธีการเก็บรวบรวมข้อมูลและการเข้าสู่หมู่บ้าน และได้กำหนดวิธีการวิเคราะห์ข้อมูลเพื่อให้ได้ข้อสรุปตามวัตถุประสงค์ของการศึกษา โดยมีวิธีการดำเนินงานดังต่อไปนี้

แหล่งข้อมูลที่ใช้ในการศึกษา

1. เอกสารที่เกี่ยวข้อง ผู้วิจัยได้ศึกษาเอกสารที่เป็นตำรา เอกสารทางวิชาการ รายงานการวิจัยวิทยานิพนธ์ เพื่อรวบรวมแนวคิดทฤษฎีของนักวิชาการให้เป็นระบบก่อนที่จะเข้าไปเก็บรวบรวมข้อมูลในหมู่บ้าน และเพื่อใช้กำหนดเป็นกรอบในการศึกษาวิเคราะห์ข้อมูลและกำหนดแนวทางในการทำเครื่องมือเพื่อเก็บรวบรวมข้อมูล รวมทั้งเอกสารข้อมูลทางราชการ เช่น แบบสำรวจข้อมูล รวมทั้งเอกสารข้อมูลทางราชการ เช่น แบบสำรวจข้อมูลบัญชี 1-8 ของโรงพยาบาล پای ปีพ.ศ.2540 แบบรายงาน ขพก.4 (หมู่บ้าน) ของสำนักงานเกษตร ปี พ.ศ.2541 และแบบสอบถาม ข้อมูลการพัฒนาชนบทแห่งชาติ (กชช.2ค.)

เมื่อทำการศึกษาเอกสารจนสามารถรวบรวมแนวคิดเกี่ยวกับผู้สูงอายุ ปรากฏการณ์เกี่ยวกับชมรมผู้สูงอายุ แนวคิดการมีส่วนร่วมของประชาชน และงานวิจัยอื่น ๆ ที่มีผู้ศึกษาไว้ จึงได้กำหนดเป็นเครื่องมือการเก็บข้อมูลภาคสนามในลักษณะการทำเค้าโครงในการสัมภาษณ์แบบกึ่งมีโครงสร้าง การศึกษาเอกสารที่เกี่ยวข้องโดยผู้วิจัยได้เก็บรวบรวมและหาข้อมูลสรุปก่อนเข้าไปดำเนินการวิจัยในชุมชน

2. ข้อมูลจากแหล่งต่าง ๆ ในชุมชน ในการศึกษาครั้งนี้ผู้วิจัยได้เลือกหน่วยวิเคราะห์เป็นชมรมที่ตั้งอยู่ได้นาน โดยมีการดำเนินกิจกรรมการพัฒนาตนเองอย่างเป็นรูปธรรม เป็นชมรมที่สมาชิกให้ความร่วมมือในการเข้าร่วมกิจกรรมต่าง ๆ เป็นอย่างดี และเป็นชมรมที่มีผู้สูงอายุใน

หมู่บ้านสมัครเข้าเป็นสมาชิกมากที่สุด หน่วยวิเคราะห์ที่ผู้วิจัยเลือกตามเกณฑ์ดังกล่าวคือ ชมรมผู้สูงอายุบ้านป่าขาม หมู่ที่ 3 ตำบลเวียงใต้ อำเภอป่าเย็บ จังหวัดแม่ฮ่องสอน เป็นหน่วยในการทำการศึกษานี้เพราะสามารถเห็นเป็นปรากฏการณ์ที่เป็นรูปธรรมของการดำเนินงานชมรมของผู้สูงอายุในหมู่บ้าน โดยได้ทำการศึกษาย้อนหลังในช่วงแรกตั้งแต่ปี พ.ศ.2535 จนถึงปัจจุบัน (ปี พ.ศ. 2542) ซึ่งเป็นช่วงที่มีการก่อตั้งและดำเนินงานของชมรมผู้สูงอายุ โดยที่ผู้สูงอายุเข้ามามีส่วนร่วมในการดำเนินงานของชมรมอย่างแท้จริง ผู้วิจัยได้เริ่มศึกษาสภาพของชุมชน สำรวจข้อมูลเบื้องต้นรวมทั้งเก็บรวบรวมและวิเคราะห์ข้อมูล ตั้งแต่เดือนเมษายน 2541-เดือนกันยายน พ.ศ.2542 รวมระยะเวลาทั้งสิ้น 1 ปี 5 เดือน

กลุ่มประชากรที่ทำการศึกษาคือ กลุ่มผู้นำที่เป็นทางการ เป็นกลุ่มผู้ให้ข้อมูลที่ทำหน้าที่เกี่ยวข้องกับทางราชการ ได้แก่ กำนัน สารวัตรกำนัน กรรมการหมู่บ้าน และกรรมการฝ่ายต่าง ๆ ที่ราชการได้จัดตั้งขึ้น รวมถึงข้าราชการที่ปฏิบัติหน้าที่ในหมู่บ้าน เช่น เจ้าหน้าที่สาธารณสุข และประชาชนผู้เข้าร่วมในชมรมผู้สูงอายุในหมู่บ้าน คือ อาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน ผู้ให้ข้อมูลกลุ่มนี้จะเป็นผู้ที่เข้าใจขั้นตอนการดำเนินกิจกรรมที่มาจากส่วนราชการ และความเห็นต่อการเข้าร่วมของผู้สูงอายุที่เข้าร่วมในชมรมผู้สูงอายุ ตลอดจนจนถึงการให้ข้อมูลด้านการควบคุมจัดการในการดำเนินชมรมผู้สูงอายุในชุมชนที่ร่วมกับประชาชนและทางราชการ ผู้ให้ข้อมูลที่สำคัญ (Key Informant) ผู้วิจัยได้กำหนดขึ้นหลังจากเข้าไปในหมู่บ้าน จนรู้และเข้าใจโครงสร้างอำนาจ โครงสร้างประชากรของหมู่บ้าน จึงได้กำหนดกลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญออกไปตามความต้องการที่จะให้ข้อมูล ได้แก่ กลุ่มผู้สูงอายุในหมู่บ้านที่จะทราบและเข้าใจเหตุการณ์ในอดีตย้อนหลังได้มาก จนเห็นเหตุการณ์ประวัติศาสตร์ของหมู่บ้าน พระสงฆ์ กลุ่มผู้เข้าร่วมในการดำเนินงานของชมรมผู้สูงอายุ ได้แก่ เจ้าหน้าที่สาธารณสุข อาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน และสมาชิกชมรมผู้สูงอายุที่เข้าร่วมในชมรมอย่างต่อเนื่อง

เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล

การศึกษาวิจัยในเรื่องกระบวนการมีส่วนร่วมในชมรมผู้สูงอายุครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ใช้ตัวเองเป็นเครื่องมือในการเก็บข้อมูล โดยใช้วิธีการสัมภาษณ์และการสังเกต เป็นวิธีการหลักในการศึกษา โดยการพิจารณาปรากฏการณ์ภายใต้สภาพแวดล้อม และความเป็นจริงที่เกิดขึ้นในหมู่บ้านเพื่อหาความสัมพันธ์ของปรากฏการณ์กับสภาพแวดล้อมนั้น ตามหลักของ สุกางค์ จันทวานิช (2526, หน้า 7) และข้อมูลบางส่วนได้จากวิธีการสนทนากลุ่มเข้ามาประกอบ เช่น การเข้าร่วมในการก่อตั้งบริหารจัดการกิจกรรม และความพึงพอใจของการจัดกิจกรรมส่งเสริมสุขภาพ และสวัสดิการใน

ชมรม ในส่วนของข้อมูลเกี่ยวกับจำนวนประชากร อาชีพ จำนวนการถือครองที่ดิน การเข้าเป็นสมาชิกกลุ่มองค์กรต่าง ๆ ผู้วิจัยได้ศึกษาข้อมูลจากเอกสารทางราชการ เป็นการสำรวจข้อมูลข่าวสารบัญชี 1-8 ของโรงพยาบาลปาย แบบรายงาน ขพท.7.4 (หมู่บ้าน) ของสำนักงานเกษตร ปี พ.ศ.2541 และแบบสอบถามข้อมูลพื้นฐานระดับหมู่บ้าน คือ ข้อมูลการพัฒนาชนบทแห่งชาติ (กชช.2ค) หลังจากได้ศึกษาข้อมูลจากเอกสารของทางราชการเหล่านี้รวมทั้งข้อมูลจากเจ้าหน้าที่ของรัฐแล้ว ก็ได้นำมากำหนดเป็นเครื่องมือที่จะเข้าไปเก็บข้อมูลในภาคสนามโดยผู้วิจัยได้กำหนดแนวทางในการรวบรวมข้อมูล คือ

1. การสัมภาษณ์ (Interview) ผู้วิจัยจะใช้วิธีการสัมภาษณ์แบบไม่เป็นทางการ ในการสัมภาษณ์ ผู้วิจัยจะปล่อยให้บรรยากาศของการสัมภาษณ์เป็นไปอย่างง่าย ๆ ไม่มีพิธีรีตอง ไม่เคร่งเครียดในเรื่องขั้นตอนและลำดับของคำถาม เพื่อความเป็นกันเองและสร้างความสัมพันธ์ระหว่างผู้ถามและผู้ตอบ สำหรับการวิจัยครั้งนี้ผู้ศึกษาได้กำหนดประเด็นที่จะรวบรวมข้อมูลไว้อย่างกว้าง ๆ เป็นคำถามปลายเปิด เพื่อเปิดโอกาสให้ผู้ถูกสัมภาษณ์แสดงความคิดเห็นได้เต็มที่ ได้แก่ ข้อมูลด้านประวัติความเป็นมาของหมู่บ้าน วัฒนธรรม ประเพณี วิถีชีวิตในรอบปี โครงสร้าง ความสัมพันธ์ของกลุ่มเครือญาติ การศึกษา การสาธารณสุข การเมือง การปกครอง การดำเนินกิจกรรมพัฒนาหมู่บ้านและเกี่ยวกับกิจกรรมสุขภาพที่ผ่านมา การก่อตั้งกลุ่มองค์กรต่าง ๆ ในหมู่บ้าน รวมถึงคำถามเกี่ยวกับการดำเนินงานชมรมผู้สูงอายุในหมู่บ้าน โดยขั้นแรกจะสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลหลักคือ เจ้าหน้าที่ของรัฐที่ปฏิบัติงานในพื้นที่ กลุ่มผู้นำ อาสาสมัครสาธารณสุขในหมู่บ้านเพื่อให้ได้ข้อมูลเบื้องต้น แล้วนำไปกำหนดประเด็นในการสัมภาษณ์สมาชิกชมรมผู้สูงอายุเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมในชมรมว่าเข้าร่วมลักษณะใด รวมทั้งมีปัจจัยอะไรที่ทำให้ตัดสินใจเข้าร่วมในชมรม ตลอดจนจนถึงความพึงพอใจในการเข้าร่วมว่ามีมากน้อยเพียงใด ซึ่งคำตอบต่าง ๆ ที่ได้จากการสัมภาษณ์ทำให้มองเห็นภาพของกระบวนการดำเนินงานชมรมในหมู่บ้านเป็นอย่างดี

2. วิธีการสังเกต (Observation) ผู้วิจัยได้แนวความคิดมาจาก พัทยา สายหู (อ้างใน สุภางศ์ จันทวานิช, 2536 หน้า 93) ซึ่งกล่าวว่า เป็นการเฝ้าดูสิ่งที่เกิดขึ้นอย่างเอาใจใส่และกำหนดไว้อย่างมีระเบียบวิธีเพื่อวิเคราะห์หรือหาความสัมพันธ์ของสิ่งที่เกิดขึ้นนั้นกับสิ่งอื่นเป็นการสังเกตไปที่ตัวบุคคลหรือมุ่งไปที่ปฏิสัมพันธ์ของคนมากกว่าตนเองและโดยเหตุของปฏิสัมพันธ์ของคนที่แสดงออกในพฤติกรรมสังคมที่มีความเคลื่อนไหวเปลี่ยนแปลงตลอดเวลา ในการศึกษาครั้งนี้ผู้วิจัยได้ใช้การสังเกตแบบมีส่วนร่วม (Participant Observation) และการสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วม ซึ่ง สุภางศ์ จันทวานิช (ไม่ทราบปีที่พิมพ์, หน้า 46-60) ได้ให้แนวทางไว้ว่า การสังเกตแบบมีส่วนร่วมบางครั้งก็เรียกว่าการสังเกตภาคสนาม (Field Observation) โดยผู้วิจัยเข้าไปทำกิจกรรม

ร่วมกับผู้สูงอายุ ได้แก่ ร่วมคัดเลือกคณะกรรมการ ร่วมประชุมประจำเดือน ร่วมตรวจสุขภาพ ชั่งน้ำหนัก วัดความดัน ร่วมให้ความรู้ ร่วมออกกำลังกาย ร่วมงานวันผู้สูงอายุแห่งชาติ ร่วมในพิธีรดน้ำดำหัว ร่วมปฏิบัติธรรมในช่วงเช้าพรรษา เป็นต้น ทำให้ได้เห็นพฤติกรรมของการเข้าร่วม และเห็นลักษณะของกิจกรรมว่า อยากร่วมการดำเนินงานหรือไม่ และสอดคล้องกับความต้องการหรือไม่ การสังเกตแบบมีส่วนร่วมจะประกอบด้วยกระบวนการสามขั้นตอน คือ การสังเกต การซักถาม และการจดบันทึก ทำให้ผู้วิจัยได้ทราบลักษณะของการเข้าร่วมว่าเป็นไปอย่างไร ในการทำกิจกรรม ขั้นตอนของการเข้าร่วมตลอดจนปัจจัยที่ทำให้เข้าร่วมกิจกรรม ผู้วิจัยได้ใช้ การสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วม โดยให้ผู้เข้าร่วมกิจกรรมแสดงความคิดเห็นออกมา ซึ่งทำให้ สามารถได้ข้อมูลในส่วนของอารมณ์และความรู้สึกที่ผู้เล่าแสดงออกมาโดยไม่รู้ตัว

3. วิธีการสนทนากลุ่ม (Focus Group Discussion) ผู้วิจัยได้ใช้วิธีการสนทนากลุ่ม ในการเก็บรวบรวมข้อมูลเป็นการกระตุ้นให้คนอื่น ๆ อยากร่วมแสดงออกถึงความคิดเห็น ออกมา โดยผู้วิจัยได้จัดสนทนากลุ่มอาสาสมัครสาธารณสุข จำนวนสมาชิก 10 คน คณะกรรมการ บริหารชมรม 5 คน และสมาชิกชมรมที่เข้าร่วมกิจกรรมอย่างต่อเนื่อง จำนวนสมาชิก 12 คน ซึ่งจากการสนทนากลุ่มทำให้ทราบถึงกระบวนการดำเนินชมรมในหมู่บ้าน ตลอดจนทราบถึง ความต้องการและความพึงพอใจต่อกิจกรรมดังกล่าวที่ส่งผลกระทบต่อตนเองและชุมชน

4. การบันทึกข้อมูลสนาม ผู้วิจัยจะใช้แบบบันทึกข้อมูลภาคสนามในการจดบันทึกโดย เตรียมแบบบันทึกไว้ล่วงหน้า เพื่อความสะดวกในการจัดหมวดหมู่ของข้อมูล และผู้วิจัยจะตั้ง สมมติฐานชั่วคราว (Working Hypothesis) ก่อนที่จะลงพื้นที่ไปเก็บข้อมูลทุกครั้งเพื่อความง่าย ในการวิเคราะห์ข้อมูล รวมทั้งผู้วิจัยจะใช้วัสดุอุปกรณ์ต่าง ๆ เพื่อใช้เป็นเครื่องมือเสริมและอำนวยความสะดวกในการศึกษาวิจัย ได้แก่ เทปบันทึกเสียง เพื่อใช้บันทึกการสัมภาษณ์ การสนทนากลุ่ม รวมทั้งกล้องถ่ายรูป เพื่อบันทึกปรากฏการณ์ต่าง ๆ และการดำเนินกิจกรรมในชมรม โดยผู้วิจัย จะขออนุญาตผู้ให้การสัมภาษณ์ทุกครั้งก่อนบันทึกเทปและถ่ายรูป

วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูล

ในการศึกษาวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยเป็นผู้ดำเนินการเก็บข้อมูลด้วยตนเองตลอดระยะเวลา ทำการศึกษาวิจัย การเข้าสู่หมู่บ้านเพื่อการศึกษา เนื่องจากผู้วิจัยเป็นเจ้าของพื้นที่ที่ปฏิบัติงานอยู่ใน พื้นที่มา 13 ปี มีการเข้าออกหมู่บ้านเป็นประจำ ผู้วิจัยจึงมีความคุ้นเคยกับชาวบ้านเป็นอย่างดี ซึ่งชาวบ้านก็จะให้ความไว้วางใจกับผู้วิจัยตลอดมา และทุกครั้งที่มีการโครงการในการพัฒนาต่าง ๆ โดยเฉพาะด้านสุขภาพ ผู้วิจัยก็จะแจ้งผ่านกำนัน หรือแจ้งในที่ประชุมให้รับทราบเพื่อขอความเห็น

ดังนั้น การเข้าสู่หมู่บ้านเพื่อการศึกษาในครั้งนี้ก็เข้าพบผู้นำชุมชน คือ กำนันตำบลเวียงใต้ด้วยตนเอง และได้ชี้แจงถึงวัตถุประสงค์ในการทำการศึกษารวบรวมข้อมูลพื้นฐานของหมู่บ้านรวมทั้งแจ้งในที่ประชุมประจำเดือนของชาวบ้านเพื่อแจ้งให้รับทราบและขอความร่วมมือในการรวบรวมข้อมูลพื้นฐาน ผู้วิจัยได้เข้าศึกษาในหมู่บ้านซึ่งชาวบ้านได้ให้ความสนิทสนมให้ความเป็นกันเองมาก ทั้งนี้เพราะเห็นว่าผู้วิจัยเป็นเจ้าหน้าที่สาธารณสุขซึ่งชาวบ้านให้ความนับถือมาก ผู้วิจัยได้เยี่ยมเยียนพูดคุยถึงประวัติความเป็นมาของหมู่บ้าน วิถีชีวิต วิถีการผลิต โครงสร้างทางสังคมของหมู่บ้าน ได้แก่ สภาพเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม และการเมือง การปกครองของหมู่บ้าน ผู้วิจัยได้เข้าร่วมกิจกรรมต่าง ๆ ในหมู่บ้าน ซึ่งสิ่งที่เอื้ออำนวยต่อการเก็บข้อมูลอันได้แก่ การประชุมร่วมกับชาวบ้านในหมู่บ้าน ร่วมจัดงานประเพณีต่าง ๆ เช่น งานประเพณียี่เป็ง งานประเพณีถวายข้าวหยาฎี ประเพณีปอยส่างลอง ร่วมจัดทอดผ้าป่า ตลอดจนหน่วยงานศพของคนในหมู่บ้าน โดยผู้วิจัยจะเข้าร่วมกิจกรรมอย่างสม่ำเสมอเพราะหมู่บ้านที่ผู้วิจัยอาศัยอยู่กับหมู่บ้านที่ศึกษานั้นอยู่ใกล้ชิดกัน จึงสะดวกสบายในการเข้าร่วมกิจกรรมต่าง ๆ

นอกจากการเข้าร่วมกิจกรรมต่าง ๆ ที่ดำเนินการเพื่อส่วนรวมของหมู่บ้านแล้ว ผู้วิจัยได้ร่วมปรึกษาหารือเกี่ยวกับการแก้ปัญหาต่าง ๆ ภายในหมู่บ้านกับผู้นำ คณะกรรมการหมู่บ้าน เจ้าหน้าที่ของรัฐกลุ่มต่าง ๆ ภายในหมู่บ้าน โดยได้ทำการสังเกตแบบมีส่วนร่วมและไม่มีส่วนร่วม หลังจากนั้นผู้วิจัยได้นำข้อมูลในส่วนนี้มากำหนดประเด็นและเค้าโครงสัมภาษณ์กับผู้สูงอายุที่เข้าร่วมในชมรมของหมู่บ้าน โดยได้จัดบันทึกเหตุการณ์และเรื่องราวต่าง ๆ ตามสภาพแวดล้อมและความเป็นจริงที่เกิดขึ้น ในกรณีที่มีข้อมูลบางประเด็นไม่ชัดเจนพอและข้อมูลที่สรุปจากการแสดงความคิดเห็นในกิจกรรมการดำเนินงานก็จะใช้วิธีการสนทนากลุ่ม และถ้าผู้ให้ข้อมูลมีรายละเอียดมาก ผู้วิจัยได้ทำการสัมภาษณ์อย่างเป็นทางการในภายหลังเพื่อรวบรวมข้อมูลของผู้ให้สัมภาษณ์เฉพาะรายอีกครั้งหนึ่ง

การตรวจสอบข้อมูล

ผู้วิจัยทำการตรวจสอบข้อมูลแบบสามเส้า (Triangulation) เพื่อความครบถ้วนครอบคลุมในเนื้อหาตามวัตถุประสงค์ของการศึกษา สามารถตอบปัญหาของการศึกษาได้ชัดเจน โดยผู้วิจัยจะทำการตรวจสอบข้อมูลดังนี้ (อคิน รพีพัฒน์ อังโน เสาวนีย์ สีสองสม, 2541, หน้า 63)

1. การตรวจสอบสามเส้าด้านข้อมูล (Data Triangulation) โดยตรวจสอบแหล่งข้อมูลที่ได้มา ซึ่งประกอบด้วย แหล่งเวลา แหล่งสถานที่ แหล่งบุคคล และดูว่าข้อมูลที่ได้มาจากจุดต่าง ๆ เป็นข้อมูลที่เหมือนกันหรือไม่ ถ้าหากว่าข้อมูลที่ได้มาเหมือนกันหรือซ้ำ ๆ กัน ผู้วิจัยถือว่าข้อมูลนั้นเชื่อถือได้และเป็นข้อมูลจริงแล้วจึงจะบันทึกข้อมูลไว้

2. การตรวจสอบสามเส้า ด้วยวิธีการเก็บรวบรวมข้อมูล (Methodological Triangulation) ผู้วิจัยใช้การสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วมในกิจกรรมควบคู่กับการสัมภาษณ์แบบเจาะลึก การสนทนากลุ่ม พร้อมทั้งศึกษาข้อมูลจากเอกสารประกอบ

วิธีการวิเคราะห์ข้อมูล

การศึกษาในครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อจะอธิบายเกี่ยวกับกระบวนการมีส่วนร่วมในชมรมผู้สูงอายุในชุมชน ซึ่งจะศึกษาถึงตั้งแต่ลักษณะการเข้ามามีส่วนร่วม ขั้นตอนการเข้ามามีส่วนร่วม และเงื่อนไขปัจจัยที่ส่งผลต่อการมีส่วนร่วมของผู้สูงอายุ ผู้วิจัยได้ศึกษากระบวนการดำเนินชมรมผู้สูงอายุ โดยวิเคราะห์ถึงลักษณะขั้นตอนและเงื่อนไขปัจจัยที่มีผลต่อการเข้ามามีส่วนร่วม พร้อมทั้งนำทฤษฎีที่เกี่ยวข้องมาอธิบายเพื่อหาข้อสรุปที่ทำให้เห็นปรากฏการณ์การมีส่วนร่วมของผู้สูงอายุในการเข้าร่วมในชมรมผู้สูงอายุในหมู่บ้าน

การวิเคราะห์ข้อมูลในเรื่องกระบวนการมีส่วนร่วมในชมรมผู้สูงอายุในหมู่บ้าน ผู้วิจัยได้ทำการวิเคราะห์และตรวจสอบข้อมูลอย่างต่อเนื่อง ตลอดระยะเวลาของการเก็บรวบรวมข้อมูล โดยนำข้อมูลที่รวบรวมได้จากการเข้าไปศึกษาชุมชนนำมาจัดระบบข้อมูลแยกประเภทข้อมูลเป็นหมวดหมู่ตามวัตถุประสงค์และขอบเขตที่ศึกษา จากนั้นจึงประมวลข้อมูลทุกประเภทเข้าด้วยกันเพื่อใช้ประกอบในการตีความหมายและสังเคราะห์เป็นภาพรวมของชุมชน และนำมาอธิบายปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นตามลำดับ โดยใช้เทคนิคการวิเคราะห์ข้อมูล 2 วิธีด้วยกัน คือ

1. การวิเคราะห์แบบอุปนัย (Analytic Induction) (สุภางค์ จันทวานิช, 2540, หน้า133) ผู้วิจัยใช้วิธีตีความสร้างข้อสรุปจากรูปธรรมหรือปรากฏการณ์ที่มองเห็น โดยผู้วิจัยจะใช้วิเคราะห์บริบทของชุมชน ประเพณี วัฒนธรรม วิธีการดำเนินชีวิตของคนในชุมชน เป็นต้น ซึ่งก่อนผู้วิจัยจะทำการเก็บรวบรวมข้อมูลนั้น ผู้วิจัยได้สร้างข้อสรุปจากข้อมูลพื้นฐานของชุมชนที่มีอยู่เนื่องจากผู้วิจัยเป็นเจ้าของพื้นที่ปฏิบัติงานในพื้นที่และได้ตั้งเป็นสมมุติฐานชั่วคราว (Workinghy Pothesis) ในประเด็นที่จะทำการเก็บรวบรวมข้อมูลก่อนจะลงพื้นที่ทุกครั้ง หลังจากนั้นเมื่อผู้วิจัยได้ข้อค้นพบจากการเก็บรวบรวมข้อมูลซึ่งอาจจะตรงกับสมมุติฐานที่ตั้งไว้หรืออาจจะไม่ตรง ผู้วิจัยก็จะทำการตรวจสอบข้อมูลแบบสามเส้าอีกทีหนึ่ง ถ้าข้อมูลที่ได้ตรงกัน ผู้วิจัยก็จะสรุปเป็นข้อค้นพบที่ได้จากการศึกษา แต่ถ้าข้อมูลที่ได้แตกต่างกัน ผู้วิจัยก็จะเข้าไปรวบรวมข้อมูลซ้ำ ๆ อีกเรื่อย ๆ จนได้รับการยืนยันจากแหล่งข้อมูลหลาย ๆ แหล่งว่าตรงกัน จึงจะเป็นข้อมูลที่น่าเชื่อถือได้มากที่สุดแล้วจึงนำมาสรุปเป็นผลการศึกษา

2. การวิเคราะห์โดยจำแนกชนิดของข้อมูล (Typological Analysis) ผู้วิจัยใช้วิธีนี้ วิเคราะห์ในประเด็นเนื้อหาการมีส่วนร่วมของผู้สูงอายุ โดยผู้วิจัยจะใช้การวิเคราะห์ข้อมูล การจำแนกชนิดของข้อมูลโดยใช้ทฤษฎีของ Loflan (สุภาวค์ จันทวานิช, อ่างแล้ว, หน้า 134) มาช่วยในการอธิบายและวิเคราะห์เพื่อให้เข้าใจถึงความหมายและความสัมพันธ์ของปรากฏการณ์ ที่เกิดขึ้นโดยกรอบในการวิเคราะห์ จะวิเคราะห์ฉากและบุคคลหรือสภาพสังคม (Setting) พฤติกรรม (Acts) แบบแผนพฤติกรรม (Activities) ความสัมพันธ์ (Relationship) การมีส่วนร่วม (Participation) และความหมาย (Meaning)